

**BUXORO
AGRO KLASTER**

**INNOVATSIYOT
VA TURIZM
RUKHULATI**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
“IQTISODIYOT” KAFEDRASI

QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI
SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION
YONDASHUVLAR
Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO‘PLAMI
2021 yil 30 noyabr

"ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ КЛАСТЕРОВ В
СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЭКСПЕРИМЕНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ"
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Республиканской научно-практической конференции
30 ноября 2021 года

«Durdona» nashriyoti
Buxoro – 2021

УДК: 631.1:339.13(575.1)

Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yondashuvlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2021 yil 30 noyabr: - Buxoro : "Sadriiddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2021.-272 b.

Dasturiy qo'mita: i.f.d. prof., O.X. Xamidov, DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.d. prof, B.N. Navro'z-Zoda, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, i.f.n., dots., A.T. Jo'rayev, i.f.n., dots., N.S. Ibragimov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov

Tashkiliy qo'mita: DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, O',U, Rashidov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, katta o'qituvchilar: S.S. Davlatov, A.D. Qudratov, N.F. Odinayeva.

“Qishloq xo'jaligida klaster tizimini rivojlantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yunalishlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani to'plamiga yetakchi olimlar, professor-o'qituvchilar, katta ilmiy xodim-izlanuvchilar, mustaqil izlanuvchilar ilmiy tadqiqot ishlari doirasida ilmiy maqolalari va ma'ruza tezislari kiritilgan. Mazkur anjuman qishloq xo'jaligida klasterni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, klasterlar faoliyatini tashkil qilish va rivojlantirishning huquqiy – me'yoriy asoslarini takomillashtirish, Klaster tizimida fermer xo'jaliklarini samarali va barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash yo'llarini aniqlash maqsadida Buxoro davlat universitetining Iqtisodiyot va turizm fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrasida anjuman materiallari to'planib nashr etilgan.

To'plam i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev umumiy tahriri ostida chop etildi.

To'plam Buxoro davlat universiteti ilmiy-texnikaviy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar:

1. Azimov B – Buxoro muxandislik texnologiya instituti dotsenti, i.f.n.
2. Xo'jaqulov X.D. – Toshkent moliya instituti professori, i.f.d.

Mazkur to'plamga kiritilgan ilmiy ishlar va g'oyalar mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar, sanalarning aniqligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning shaxsan o'zlari mas'uldirlar.

7. **Consulting stakeholders and the public.** Consulting between the tourism industry and local communities, organizations and institutions are essential if they are to work alongside each other and resolve potential conflicts of interest.

8. **Training staff.** Staff training and recruitment of professionals in their area, ensure the quality of the tourism product.

9. **Marketing tourism responsibly.** Marketing, which provides tourists with clear information, increases customer satisfaction and helps them to get knowledge while giving them the sense of responsibility.

10. **Undertaking research.** Ongoing research and studies are very important in this area. Research is also important in effective forecasting of the industry.

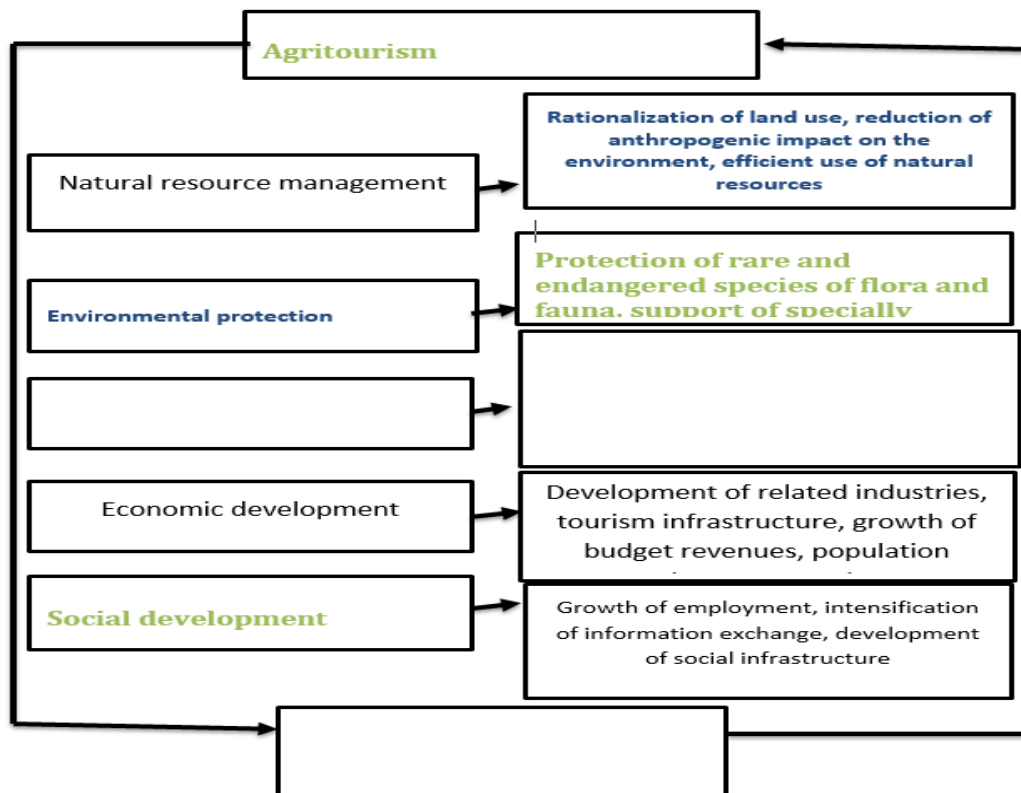

Figure 1 –The relationship between agritourism and sustainable rural development.

The development of agritourism is associated with changes in environmental management models. The protection of nature and culture serves the development of socio-economic fields. These elements interact with each other.

International experience shows that the agritourism cluster can be an effective mechanism which is designed to support small and medium-sized businesses, which often find it difficult to compete with large chain organizations operating in the tourism market.

In conclusion, the organization of tourist clusters in agriculture and the formation of agro-tourism clusters on the basis of sustainability criteria have a significant positive impact not only on the economy but also on the nature.

In particular, the employment of the local population, the emergence of various new industries, the flow of taxes for the country, the introduction of new innovative technologies will lead to lower productivity in agriculture at the expense of less resources. Cooperation between different sectors based on the criteria of sustainability leads to long-term sustainable economic benefits.

KLASTER-RAQOBATDA YUTIB CHIQUISHNING ENG OQILONA YO'LI

Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li

Buxoro davlat universiteti
iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Ekspertlar hisob-kitoblariga ko'ra, bugungi kunda dunyodagi ilg'or davlatlar iqtisodiyotining qariyb 50 foizi klaster usuliga o'tgan. Masalan, Yevropa Ittifoqida 2 mingdan ziyod klasterlar mavjud bo'lib, ularda ishchi kuchining 38 foizi qamrab olingan. Daniya, Finlyandiya, Norvegiya, Shvetsiya sanoatida to'liq klaster usuli tatbiq qilingan. AQSHda esa mamlakatdagi mavjud korxonalarining yarmidan ziyodi shu tizimda ishlab, ular tomonidan tayyorlanayotgan tovarlar yalpi ichki mahsulotning 60 foizini tashkil qiladi.

Ularning eng mashhuri sizni bizga tanish bo'lgan "Silikon vodiysi"dir. 87 mingta kompaniya, 40 ta tadqiqot markazi va o'nlab universitetlar faoliyat yuritadigan mazkur innovatsion klaster infratuzilmasiga 180 ta venchur firmasi, 47 ta investitsiya va 700 ta tijorat banki xizmat ko'rsatib keladi. Xo'sh, nima uchun jahonning eng ilg'or iqtisodiyotlari aynan klasterlashtirish yo'lidan bormoqda?

Germaniyalik mutaxassislar fikricha, aynan klaster kelajakdagi kuchli, murosasiz raqobat muhitida yutib chiqishning eng oqilona yo'lidir. Zero, bunday mexanizm har qanday sharoitga moslasha oladi, ham iqtisodiy, ham ijtimoiy muammolarni izchillik bilan samarali yechib beradi, nafaqat muayyan hudud, balki davlatning xalqaro maydondagi raqobatdoshligini mustahkamlaydi, nufuzini oshiradi. Qolaversa, innovatsion iqtisodiyotga o'tishning muhim bosqichi hisoblangan ushbu tizim ilm-fan, ta'lim hamda ishlab chiqarish integratsiyasini chuqurlashtirish, yangi innovatsion texnologiyalarni amaliyotga jadal joriy etishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham mamlakat va jamiyatning mukammal innovatsion qiyofasini yaratishda klaster usulidan foydalanishga katta e'tibor qaratilyapti. Bunga agrar sohadagi sa'y-harakatlar yaqqol misol bo'la oladi. Ayni paytda paxta-to'qimachilik klasterlari soni ko'payib borayotgani, kelgusida paxta yetishtiruvchi 133 tumandan 70 tasi to'liq klaster tizimiga o'tishi, yangi tuzilayotgan klasterlar tomonidan 41 korxonalar tashkil etilib, 25 mingga yaqin ish o'rinlari yaratilishi rejalashtirilayotgani diqqatga sazovor.

O'zbekiston sharoitida agroklasterni rivojlantirish eng to'g'ri yo'ldir. Chunki qishloq xo'jaligi uchun noqulay kelgan yillarda ham klasterning boshqa tashkilotlari hisobidan umumiy ish o'rni va ish haqi saqlab qolinadi. Ya'ni tabiat injiqligining biznesga, ishlovchilar daromadiga ta'siri kamayadi. Almashlab ekish imkoniyati paydo bo'ladi va tuproq unumdorligi qayta tiklanadi.

O'zbekiston Prezidentining 2017 yil 19 maydagi Buxoro viloyatida zamonaviy paxta-to'qimachilik klasterini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori asosida tuzilgan "VST Cluster" xorijiy korxonamiz ham shunday mezonlar bo'yicha faoliyat yuritib kelmoqda. Mazkur klaster tizimida jami sakkizta kompaniya faoliyati yo'lga qo'yiladi.

O'zbekiston paxta-to'qimachilik sohasida klaster tizimini tanlab juda to'g'ri qildi. Masalan, Turkiya 20 — 25 yil ichida jahon to'qimachilik bozorida o'zining mustahkam o'rnini egallashga erishdi. Mamlakatingiz esa klaster sharofati bilan bunday natijaga kelgusi ikki-uch yilda muvaffaq bo'ladi, deb o'ylayman. Sababi yurtimizda kechayotgan jadal o'zgarishlar, ayniqsa, har bir hududning o'ziga xos xususiyatidan kelib chiqib klaster sohasini rivojlantirishga qaratilayotgan e'tibor shunday deyishimga asos bo'ladi.

Davlatimiz rahbari dunyoning ilg'or mamlakatlari qatoridan joy olish yo'li, bu — agrar sohada, ilm-fanda, ta'lim tizimida va boshqa sohalarda klaster tizimlari joriy etilishi hisoblanishini ko'p bor ta'kidlab kelyapti. Yengil sanoat, neft-gaz, kimyo, biotexnologiya, AKT, avtomobilsozlik, transport-logistika, rekreatsiya-turistik, oziq-ovqat, ta'lim, baliqchilik, parrandachilik, asalarichilik, ipakchilik shular jumlasidandir. Mazkur sohalarda klaster tizimlarini yaratish ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni moliyalashtirish hajmini ko'paytiradi, sifatini yaxshilaydi. Investitsiyaviy tashqi loyihalarda ishtirok etish, ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va malakasini oshirishning yangi imkoniyatlarini yaratadi.

Bundan tashqari, klaster tizimida ta'lim ishlanmalarini yaratish, ularni qisqa muddatda sinovdan o'tkazish, ishlab chiqarish va ilmiy izlanishlardagi xodimlar hamda mutaxassislar mehnatlarini ko'proq rag'batlantirish, yangi tovarlarni O'zbekiston brendi bilan ixtiro qilish uchun keng imkoniyatlar va sharoit paydo bo'ladi.

Klasterlarni shakllantirishdan maqsad shahar, tuman va viloyat ichida joylashgan bir xil soha korxonalarini va ular bilan yagona texnologik zanjirda bo'lgan ta'lim, ilmiy, injiniring, konsalting, standartlashtirish, sertifikatlashtirish va boshqa xizmatlarni uyg'unlashtirish – innovatsion ishlab chiqarishni tashkil etish asosida raqobatbardosh tovarlar yaratishga yo'naltirishdan iborat. Bunda aholini ish bilan ta'minlashdek muhim jihat ham o'zini namoyon etadi.

O'zbekistonda paxta-to'qimachilik sanoatida klaster tizimini joriy qilish tashabbusi mamlakat qishloq xo'jaligini yaxlit bir tizim asosida rivojlantirish uchun muhim omil bo'ldi. Eng muhimi bu tizim asosida mamlakatimizning qishloq xo'jaligi sohasida mehnat qilayotgan olimlar birlashdi.

Davlatimiz rahbarining "Eng muhim vazifa – xalqimiz ongida innovatsion tafakkurni shakllantirish, innovatsiyalar bo'lmagan joyda rivojlanish va raqobat bo'lmaydi" degan g'oyaviy fikri zamirida katta hayotiy ma'no mujassam.

Shu ma'noda, qishloq xo'jaligi tizimida milliy boyligimiz hisoblangan paxta-to'qimachilik klasterida qo'llanilayotgan innovatsion g'oyalar nafaqat yengil sanoatni, balki o'z yo'lida qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat, farmatsevtika, qurilish mahsulotlari ishlab chiqarish kabi o'nlab tarmoqlarni ham qamrab oladi.

O'zbekistonda paxta xomashyosining asosiy iste'molchisi to'qimachilik sanoati bo'lib, u respublikaning sanoat kompleksida muhim o'rin tutadi. Qishloq xo'jaligi sohasida ham amalga oshirilayotgan ishlar o'zining ijobiy samarasini bermoqda.

IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURISTIK LOGISTIKA

Bababekova D. Sh.

Toshkent Moliya instituti dotsenti

Aminova N. B.

Toshkent Moliya instituti magistri

Turizm doimiy ravishda rivojlanib boruvchi tarmoq bo'lib, har bir turistik kompaniya o'z oldiga iqtisodiy foyda va raqobatbardosh ustunliklarga ega bo'lishni hamda turistik bozorda iste'molchilar talab qiladigan logistika xizmatlari sifatini muvofiqlashtirishga erishishni maqsad qilib qo'ygan. Shu sababli, hozirgi paytda ushbu sohada yuzaga keladigan muammolarni hal qilish va bozorda katta ulushni egallash orqali yuqori foydaga ega bo'lish uchun turli xil usullarini izlash ishlari olib borilmoqda.

Bugungi dunyo hamjamiyati hayotimizning barcha sohalariga axborot texnologiyalarining kirib borishi tufayli global o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Shu jumladan, O'zbekistonning aksariyat korxonalari, xoh u ishlab chiqarish sohasi bo'lsin, xoh turizm sohasi, o'zlarining biznes jarayonlarini birinchi navbatda innovatsion logistika kontsepsiyalariga asoslanib qurishning yuqori samarali usullarini talab qilmoqda. Buning asosiy sababi logistik xarajatlar korxonalar xarajatlarini 70-80%ini tashkil etilishi bo'lib hisoblanadi. Innovatsion logistika faqatgina ijobiy sinergetik ta'sirni kafolatlabgina qolmay, balki bozor munosabatlari va mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning qat'iy talablariga javob beradigan eng yangi raqamli texnologiyalardan foydalanishga harakat qilmoqda.

Axborot texnologiyalari - bu kompyuterlar va kompyuter tarmoqlari orqali ma'lumotlarni yig'ish, tartibga solish, qayta ishlash va ta'minlash usullari to'plamidir. Evolyutsion va innovatsion rivojlanishning ancha uzoq yo'lini bosib o'tgan zamonaviy axborot jamiyati uchun xarakterli jihati shundaki, jamiyatning har bir a'zosiga tarmoq va shaxsiy kompyuterlardan foydalanish orqali butun dunyo bo'ylab axborot resurslaridan erkin foydalanish imkoniyatini

II ШЎБА. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИХТИСОСЛАШГАН КЛАСТЕРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ҲОЛАТИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ... 61

Бозорбоева Зарнигор Гулмирза қизи. ҒАЛЛАЧИЛИК КЛАСТЕРИ ТИЗИМИДА ХАРАЖАТЛАР ҲИСОБИНИНГ ТАШКИЛИЙ –УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61
Д.Ш.Явмутов. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК КЛАСТЕРЛАРИ – ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ШАКЛИ СИФАТИДА	63
Hamroyev Halim Roziqovich. O‘ZBEKISTONDA KLASTERLASH SIYOSATINING ASOSIY MAQSAD VA VAZIFALARI.....	65
A.J.Abdulloev. QISHLOQ XUJALIGIDA KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVASION OMILLARI.....	67
Бобожонов Дилшод Маҳмудович. БУХОРО ВИЛОЯТИДА ПАХТА-ТЎҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
Амиркулов Шухрат Олимович. АГРАР СОҲАДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ШАКЛЛАНИШ ВА РИВОЖЛАНИШ АЛГОРИТМИ.....	73
Давлатов Сухроб Сайитжонович. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	75
Сайфуллоев Ойбек Олимович. АГРОТУРИЗМ КЛАСТЕРЛАРИ - ҚИШЛОҚ ҲУДУДЛАРИНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА	79
Niyozova I.N., Toyirov N. RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA AGROSANOAT KLASTERLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	81
Рахмонова Барно Сохибжонова. МИНТАҚАМИЗДА ЁНФОҚЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	83
Fuzaylova Nigina Khakimovna. SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURISM IN FOREIGN COUNTRIES AND UZBEKISTAN.	86
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna. ESTABLISHMENT OF AGRITOURISM CLUSTERS IN UZBEKISTAN BASED ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE TOURISM.....	87
Qulliyev Oxunjon Anvar o‘g‘li. KLASTER-RAQOBATDA YUTIB CHIQISHNING ENG OQILONA YO‘LI.....	89
Bababekova D. Sh., Aminova N. B. IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURISTIK LOGISTIKA	90
Kamolov X.Z. QISHLOQ XO‘JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI TURIZM SANOATINI RIVOJLANTIRISH	92
Dilmonov Q.B., Hakimova Sh. JONDOR TUMANIDA PAXTACHILIK KLASTERLARINI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS YO‘LLARI.....	94
Yuldasheva Komila. QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	97
Гиязов Б. Б. ЎЗБЕКИСТОНДА АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЗАРУРАТИ	99
Шодиев Бекзод Тўлқинович. ҚОРАКЎЛЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ТАШКИЛИЙ, ИҚТИСОДИЙ, ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОЙ ВА ЭКОЛОГИК ЖИҲАТДАН УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	101
Bakayeva M.A., Abdullayeva H. N. Qishloq xo‘jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish holati va rivojlantirish istiqbollari.....	104
Қосимов Жаҳонгир. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА МЕВА-САБЗАВОТ КЛАСТЕРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	105
Boltayeva Sh.B., Mardonova Ozoda. Klaster nazariyasi va ularning faoliyati	108
Normamatov I.B., Pardayeva M.U. QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA KLASTER MODEL VA UNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI... ..	109
М.М.Яхяев. МАМЛАКАТИМИЗДА ЯЙЛОВ ЧОРВАЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЗАРУРИЯТИ ВА УНДА ҚОРАКЎЛЧИЛИКНИНГ ЎРНИ	112
С. Ф. Салимова. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЕ КЛАСТЕРОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	114